

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію Важениної Олени Григорівни
«Авторська трансформація загальнонародних фразеологізмів у химерній
прозі Євгена Гуцала», представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук (доктора філософії)
зі спеціальності 10.02.01 – українська мова
035 – Філологія
(Вінниця, 2018, 254 с.)

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена його спрямованістю на вивчення індивідуально-авторських трансформацій загальнонародних фразеологізмів загалом як дослідження семантичних та структурно-семантичних змін у химерній трилогії Євгена Гуцала, а також словотворчих мовних можливостей і тенденцій. Крім того, в останні десятиріччя значно посилюється інтерес мовознавців до вивчення природи та мовних механізмів такого багатоаспектного і складного явища, як авторські фразеологічні одиниці. Химерна манера оповіді Євгена Гуцала цікавила таких дослідників, як Н. Бойко, Л. Давиденко, Ж. Колоїз, Є. Конопленко, О. Семенюк, Н. Пасік, А. Попович. Проте варто зауважити, що у наукових розвідках проаналізовано здебільшого перший роман трилогії, тоді як другий і третій розглянуті дослідниками частково.

Дослідження авторської трансформації фразеологізмів у химерній прозі Євгена Гуцала в семантичному, когнітивному, функційному аспектах відповідає сучасним підходам до вивчення мовних явищ, оскільки враховує параметри як традиційної, так і нової лінгвістичної парадигми.

Дисертантка чітко визначила мету, об'єкт і предмет дослідження. Новизна дослідження полягає у самій постановці проблеми. Репрезентована робота є важливою спробою комплексно інвентаризувати конструкції з авторськими трансформаціями загальнонародних фразеологізмів на семантичному та комунікативному рівнях; окреслити й проаналізувати прийоми трансформації; встановити функції трансформованих ФО в

химерній прозі, тому наукова новизна дисертації не викликає жодних сумнівів.

Олена Григорівна Важеніна використовує *лінгвістичні* методи дослідження, адекватні меті та завданням, які поставлені в роботі, а саме: *описово-аналітичний* – для накопичення, систематизації й аналізу фактичного матеріалу; *структурний і семантичний метод* – для аналізу текстової інтеграції фразеологізмів; *зіставний метод* – для зіставлення узуальних і авторських ФО, крім того натрапляємо в роботі на елементи *контекстологічного аналізу, фразеологічної ідентифікації та кількісної обробки результатів*.

Опонована робота виконана в межах загальних наукових проблем кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса «Комунікативно-прагматична і дискурсивно-граматична лінгвоперсонологія: структурування мовної особистості та її комп'ютерне моделювання» (номер реєстрації 0115U000088) і «Об'єктивна і суб'єктивна мовносоціумна граматики: комунікативно-когнітивний та прагматико-лінгвокомп'ютерний виміри» (номер реєстрації 0118U003137). Тема кандидатської дисертації уточнена на засіданні вченої ради Донецького національного університету імені Василя Стуса (протокол № 4 від 27 листопада 2017 року).

Дисертаційна робота має логічно впорядковану структуру. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (362 позиції) та списку джерел довідкової літератури (19 позицій). Загальний обсяг дисертації – 309 сторінок, основного тексту – 254 сторінки.

У *вступі* дослідниця обґрунтувала доцільність вибору теми дисертації, її актуальність, сформулювала мету й завдання роботи, визначила об'єкт і предмет, методи, джерела фактичного матеріалу, наукову новизну дослідження, окреслила теоретичне і практичне значення роботи та подала інформацію про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження фразеологічних одиниць» Олена Григорівна проаналізувала основні напрямки наукового осмислення поняття «фразеологічна одиниця» в сучасній парадигмі лінгвофілософського знання; описала параметри способів авторської трансформації фразеологічних одиниць у художньому тексті; охарактеризувала прийоми авторської видозміни ФО у межах кожного способу та визначила жанрово-стильові домінанти авторської стилістики химерної трилогії Євгена Гуцала.

Обґрунтовуючи свій погляд на досліджуваний об'єкт, авторка з'ясовує значення поняття «фразеологізм» у межах панівної наукової парадигми.

Подаючи різні погляди вчених на поняття *фонового знання* та *фонового культурного знання*, Олена Григорівна цілком слушно, узагальнюючи погляди різних науковців, окреслює етапи реалізації усвідомлення інформації через асоціації та смисли власної соціокультурної групи.

Дисертантка детально описує схему дослідження структурної організації фразеологізмів, виокремлює компоненти фразеологічної одиниці: образний, предметний, емоційний, стилістичний, національно-етнічний.

О.Г. Важеніна в роботі акцентує увагу на виділенні основних прийомів авторської трансформації ФО, яких налічує у мовознавців від трьох до п'ятнадцяти (праці Н.Д. Бабич). Авторка дослідження щодо цього висновковує, що «на сьогодні у мовознавчій практиці запропоновані різними дослідниками класифікації прийомів фразеологічних трансформацій різняться між собою, проте всі вони створені на ґрунті єдиного принципу: врахування змін у структурі й семантиці ФО» (с. 47). Серед різних понять на визначення трансформації ФО Олена Григорівна, формуючи термінологічний апарат дисертаційного дослідження, пропонує вживати терміни «спосіб трансформації» та «прийом трансформації» як родо-видові.

Щодо розмежування фразеологічної видозміни, авторка опирається на погляди І.С. Гнатюк та пояснює причини обмеження аналізу авторських видозмін ФО в химерній прозі Є. Гуцала лише структурно-семантичними

трансформаціями та семантичними модифікаціями тим, що фразеологічні варіації у фразеовживанні Є. Гуцала присутні, проте вони не є носіями авторських інтенцій мовця.

Дослідниця класифікує низку прийомів здійснення авторської трансформації ФО.

Надзвичайно повно авторка тлумачить різні підходи до визначення «химерної прози» та подає вісімнадцять кваліфікаційних ознак на жанровому рівні (с. 58) й дев'ять на мовному (с. 59), особливо виділивши жанровотвірний потенціал ФО у химерній прозі Євгена Гуцала.

У другому розділі «Структурно-семантична трансформація фразеологічних одиниць у химерній трилогії Євгена Гуцала: прийоми реалізації, авторські вияви, функційна мотивація» О.Г. Важеніна детально проаналізувала 10 прийомів структурно-семантичної трансформації ФО. Дисертантка зафіксувала 2431 мікротекст із трансформованими автором ФО, і 1457 мікротекстів конвергентного поєднання різних прийомів трансформації в межах однієї ФО (див. таблиці на с. 124, 140, 151 та ін.).

Отже, найпродуктивнішими прийомами авторської трансформації, за спостереженнями О.Г. Важеніної, у прозі Є. Гуцала є субституція – 30%; поширення – 24%; фразеологічний натяк – 13,4%, найменш продуктивними є прийоми структурної зміни ФО: фразеологічна інверсія – 3,2%; дистантне розташування ФО – 3%; синтаксична трансформація – 2,3%.

В аналізованому розділі дослідниця вказує, що система прийомів трансформації Євгена Гуцала суттєво відрізняється від системи трансформацій ФО інших письменників.

У третьому розділі «Семантична модифікація фразеологічних одиниць у химерній трилогії Євгена Гуцала: прийоми реалізації, авторські вияви, функційна мотивація» заслуговує на позитивну оцінку подання дисертанткою таких семи прийомів: зміни традиційної лексичної сполучуваності; зміни модальності ФО; зміни значення ФО; компаративації

ФО; атрибутивності ФО; адвербіалізації ФО. Окремо розглянула авторка прийом подвійної актуалізації.

У третьому розділі дисертантка наголошує на такому прийомі, як дефразеологізація ФО (таблиця 3.3, с. 247).

Також авторка зазначає, що спосіб семантичної модифікації становить 30% авторських видозмін ФО досліджуваної трилогії.

Варто відзначити, що опонована робота є завершеною працею, загалом характеризується власною науково виваженою концепцією, чітким змістом, переконливими ілюстраціями.

Заслуговують на увагу лаконічно й чітко сформульовані висновки до кожного з трьох розділів дисертації, а також загальні висновки роботи.

Список використаної наукової літератури та джерельної бази оформлено відповідно до вимог наукових фахових видань України, він містить праці іноземними мовами, а також багато тих наукових розвідок, які видані впродовж останніх п'яти років.

Результати дослідження апробовано на міжнародних, всеукраїнських, звітних і наукових конференціях, викладено в 21 одноосібній публікації, 8 із яких – у фахових наукових виданнях України, 1 – у закордонному виданні, 2 – у періодичних виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних і 8 одноосібних статей у нефахових виданнях, також кількох публікацій у співавторстві.

Дисертація О.Г. Важеніної – ґрунтовне дослідження, що носить самостійний характер і виконане на належному теоретичному рівні. У цілому позитивно оцінюючи дослідження дисертантки, висловимо деякі зауваження та міркування:

1. У роботі натрапляємо на поняття «фонові знання» та «фонове культурне знання» (с. 32, 33). На другий термін в роботі немає покликання. Виникає запитання, ці два терміни дисертантка розуміє як тотожні, чи за поглядами яких мовознавців усе-таки їх розмежовує? Яке місце в системі термінологічного поля дисертації займає поняття пресупозиції як фонового

знання, на основі якої будуються усі подальші твердження, висловлювання, судження, умовиводи?

На нашу думку, пресупозиція автора, персонажів і читача впливає на загальну тональність літературного твору та на розуміння ФО.

2. На с. 60 дисертації натрапляємо на фразу: «Авторська мовна гра набуває у химерних романах Євгена Гуцала неповторних рис», погоджуючись із цим твердженням, ми звертаємо увагу на авторську мовну гру й авторську трансформацію ФО, то чи дисертантка розмежовує ці поняття, чи стверджує, що це одне і те ж?

3. Пункт 1.5.1. дисертації децю переобтяжений прикладами. Наприклад, на с. 66, 67 авторка подає всі приклади авторських okazіоналізмів, далі 47 заголовків з трансформованими ФО тощо. Кількісна характеристика не передбачає подання всього фактичного матеріалу, який можна зазначити у додатках, а лише аналіз функцій трансформованих одиниць у химерній прозі Євгена Гуцала. Те ж стосується 2-го розділу (с. 161, 162, 164 та ін.).

4. Фразеологізми завжди мають оцінний компонент. Рослинний символ *гречка* для української ментальності має негативне наповнення, оскільки пов'язаний із зрадою. Тому визначення авторських трансформацій та їх класифікація на такі, які вказують на шлюбні та нешлюбні стосунки, варто було б пов'язати з авторською оцінкою.

5. У поясненні фрагменту тексту (6) на с. 228 – 229 О.Г. Важеніна стверджує про використання подвійної актуалізації ФО «носити на руках». На нашу думку, в аналізованому фрагменті подано вислів «носити на руках» у прямому значенні.

Автореферат повністю відповідає дисертаційній роботі, публікації цілком відображають основні положення й зміст дослідження.

Уважаємо, що наукове дослідження «Авторська трансформація загальнонародних фразеологізмів у химерній прозі Євгена Гуцала» Олени Григорівни Важеніної повністю відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14

«Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а його автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) зі спеціальності 10.02.01 – українська мова.

Офіційний опонент –

доктор філологічних наук, професор, завідувач
кафедри української мови

Кам'янець-Подільського національного університету

імені Івана Огієнка

Л.М. Марчук

Л.М. Марчук засвідчую

В.В. Боднар І.С.